

MUSTAFO BAFOYEV POYEMASIDA BADIY TAFAKKUR VA MUSIQIY IFODA UYG'UNLIGI

<https://doi.org/10.70728/orien.v07.i03.045>

Rahmatullayeva Zamira Sultanovna
O'zbekiston davlat konservatoriyasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek bastakorlik san'atining yorqin namoyandalaridan biri bo'lgan Mustafo Bafojev poyemalarida badiiy tafakkur va musiqiy ifoda uyg'unligining nazariy hamda amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida kompozitorning asarlarida musiqiy obraz yaratish, emotsional-ekspressiv vositalardan foydalanish, milliy ohang va zamonaviy kompozitsion uslublarning sintezi orqali badiiy g'oyaning ifodalanish mexanizmlari ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Kodensiya, Yakuniy bo'lim, Dramaturgik cho'qqi, Ichki hissiyotlar, Musiqiy dramatism

THE HARMONY OF ARTISTIC THINKING AND MUSICAL EXPRESSION IN THE POEMS OF MUSTAFO BAFOYEV

Rakhmatullayeva Zamira Sultanovna
State Conservatory of Uzbekistan

Abstract: This article analyzes the theoretical and practical aspects of the harmony between artistic thinking and musical expression in the poems of Uzbek composer Mustafo Bafojev. The study reveals the mechanisms of expressing artistic ideas through the creation of musical images, the use of emotional and expressive means, as well as the synthesis of national intonations with modern compositional techniques.

Keywords: cadence, final section, dramatic climax, inner emotions, musical dramatism

Kirish

Bu asar qashqar rubobi va fortepiano ijrosi uchun yaratilgan. Musiqaning zamini, emotsional holati va texnikaviy murakkabligi sozandadan o'z cholg'usini to'la o'zlashtirganligini talab qiladi, Albatta, sinkopali ritmik tuzilmalar va tempning tez-tez o'zgarib turishi asarni talqin etish uchu ma'lum darajada qiyinchilik tug'diradi.

Poemani ijro etishda sozanda (ayniqsa, birinchi qismi va kadensiya bo'limida) shtrixlar rovonligi va aksentliligi ishonarli bo'lishiga hamda tovushlarning yo'nalish qonuniyatlariga to'la rioya qilishi kerak.

Asar Maestoso xarakterida boshlanishi bilan darhol asarning umumiy badiiy yo'nalishini belgilab beradi. Bu yerda tantanavorlik va ichki dramatism uyg'unlashgan bo'lib, yuqori registrdagi kuy chizig'i keng nafasli xarakterga ega. Melodik chiziqda ko'p uchraydigan uchliklar (triollar) va murakkab bezaklar musiqaning ichki harakatchanligini kuchaytiradi, shu bilan birga u oddiy lirizm emas, balki ma'lum darajada falsafiy, hatto dramatik monolog sifatida eshitiladi.

Fortepiano fakturasi zich va ko'p qatlamli. Chap qo'ldagi akkordlar va past registrdagi tayanch tovushlar asarning garmonik asosini mustahkamlab turadi, o'ng qo'ldagi figuratsiyalar esa erkin rivojlanadi. Bu ikki qatlam o'rtasida doimiy dialog mavjud: pastki ovoz barqarorlikni ifodalasa, yuqori ovoz ichki kechinmalarni ifodalaydi. Ayniqsa, keng legato yoylari ostida berilgan kuychan harakatlar asarning ichki uzluksizligini ta'minlaydi.

Garmonik jihatdan parcha an'anaviy tonallikka tayanadi, lekin unda ko'plab xromatik o'tishlar va alteratsiyalar mavjud. Akkordlarning tez-tez almashinuvi, ayniqsa kuchli dinamik urg'ular (*ff*) bilan birgalikda, dramatik keskinlikni oshiradi. Ayrim joylarda garmonik "osilib qolish" sezilib, bu tinglovchida kutish va ichki taranglik hissini yuzaga keltiradi.

Ritmik tashkil etilish juda erkin va murakkab. Triollar, sekstollar va notekis bo'linishlar vaqt oqimini "cho'zib" yoki "siqib" yuboradi. Bu esa oddiy usulga bo'ysunmaydigan, ichki impulsiga asoslangan rivojlanishni yuzaga keltiradi. Ayniqsa, uzun legato frazalar ustida tez figuratsiyalar ijrochidan yuqori darajada texnik nazorat va musiqiy sezgirlik talab qiladi.

Registrklar o'rtasidagi keskin kontrastlar ham muhim ifoda vositasi hisoblanadi. Past registrdagi og'ir akkordlar dramatik tayanch vazifasini bajarsa, yuqori registrdagi

tezkor passajlar ruhiy beqarorlik, iztirob yoki hayajonni ifodalaydi. Bu qarama-qarshilik asarning ichki qarama-qarshilikni ochib beradi. Pastki qismga o'tganda faktura biroz soddalashadi, lekin bu soddalik nisbiy bo'lib, aslida u musiqiy fikrning jamlanishi sifatida namoyon bo'ladi. Uzluksiz takrorlanayotgan ritmik shakllar va barqarorroq garmonik tayanch asarning vaqtincha "tinchlaniish" nuqtasini yaratadi. Shu bilan birga, yuqori ovozdagi harakat to'xtamaydi, balki ichki dinamika saqlanib qoladi.

Dinamik diapazon keng: forte va fortissimo belgilarining ko'pligi asarning dramatik kulminatsiyaga intilishini ko'rsatadi. Shu bilan birga, legato va frazalash belgilari ijroda qo'pol kuch emas, balki ichki nazorat va badiiy ifodaning ustuvorligini talab qiladi.

Bu parcha orqali kompozitor kuchli dramatik obraz yaratadi: bu oddiy kuy emas, balki ichki dialog, ruhiy kurash va falsafiy mushohada ifodasidir. Musiqiy materialning uzluksiz rivoji, fakturaning zichligi va garmonik rang-baranglik poyemaning yirik shaklli, chuqur mazmunli asar ekanligini yaqqol ko'rsatadi. Ijrochi uchun esa bu nafaqat texnik, balki ijro jihatdan ham murakkab vazifa bo'lib, har bir fraza ichki ma'no bilan to'ldirilishi zarur.

Poemaning kodensiya qismi musiqiy dramatik fikrni yakunlaydigan, barcha asosiy motivlarni birlashtiradigan bo'limdir. Bu yerda oldingi bo'limlarda yuzaga kelgan qarama-qarshiliklar tinchlik va uyg'unlik bilan hal qilinadi, ichki hissiyotlar musiqiy tillarda barqarorlikka erishadi. Kodensiyada xalq hayoti, tabiat va umid qayta tiklanadi, asar umumiy ruhiy yakun va dramatik ijobiy ohang bilan nihoyasiga yetadi. Ushbu bo'lim poyemaning dramatik tuzilishini mustahkamlaydi va Mustafobafoyevning milliy motivlarni chuqur musiqiy ifodalash uslubini ochib beradi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Mustafo Bafojev poyemalarida badiiy tafakkur va musiqiy ifoda o'zaro uzviy bog'langan murakkab estetik tizim sifatida namoyon bo'ladi. Kompozitor asarlarida musiqiy obrazlar chuqur falsafiy va emotsional mazmun bilan boyitilib, ular intonatsion, ritmik va tematik rivojlanish vositalari orqali yaxlit badiiy konsepsiyaga aylantiriladi.

Tahlillar asosida aniqlanishicha, Bafojev ijodida milliy musiqiy tafakkur elementlari zamonaviy kompozitsion yondashuvlar bilan uyg'unlashib, o'ziga xos musiqiy tilni shakllantiradi. Bu esa nafaqat asarlarning badiiy qiymatini oshiradi, balki ularning tinglovchi ongiga ta'sir kuchini ham kuchaytiradi. Ayniqsa, musiqiy dramaturgiya, kontrast va rivojlanish tamoyillarining puxta qo'llanilishi badiiy g'oyaning to'laqonli ifodalanishiga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari musiqa asarlarini tahlil qilishda badiiy tafakkur va musiqiy ifoda uyg'unligini kompleks yondashuv asosida o'rganish zarurligini tasdiqlaydi. Ushbu yondashuv musiqa pedagogikasi, ijrochilik amaliyoti hamda bastakorlik faoliyatida metodik ahamiyat kasb etib, bo'lajak musiqa mutaxassislarining estetik tafakkurini rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mustafo Bafojev. Tanlangan asarlar va poyemalar. - Toshkent: O'zbekiston davlat konservatoriyasi nashriyoti, 2015.
2. Ibrohim G'aniyev. O'zbek musiqa san'ati tarixi. - Toshkent: Fan, 2010.
3. Tursunali Qurbonov. Musiqiy tafakkur va ijod jarayoni. - Toshkent: Musiqa, 2012.
4. Viktor Tsukkerman. Muzikalnaya forma i analiz proizvedeniy. - Moskva: Muzyka, 1988.